

ALUEELLISET JA SOSIAALISET HYVINVOINTIEROT HALLINNASSA?

Viime aikoina on eri yhteyksissä väitetty, että suomalaisessa poliittisessa ja mediakulttuurissa on vaikeata aikaansaada vakavaa keskustelua isoista sosiaalisista kysymyksistä tai huolista. Viimeksi tällaisen käsityksen esitti puheenjohtajakauttaan päättävä Esko Aho. Kärki tällaisilta väitteiltä voidaan toki viedä viittaamalla opposition rooliin tai vaikkapa hiljalleen lähestyviin eduskuntavaaleihin. Mutta kuinka on – millaisia ovat väitetyt suuret sosiaaliset kysymykset ja kuinka niihin on käyty käsiksi?

Hyvinvointivaltion kokonaisuudessa isot kysymykset voidaan liittää yhtäältä siihen tietoon, joka meillä on käytettävissä ihmisten hyvinvoinnista ja toisaalta heikkoihin ja vahvempiin signaaleihin hyvinvointikoneen yskimisestä. Yksinkertaistaen keskeisiä ovat kaksi peruskysymystä: kuinka väki voi ja kuinka palvelu- ja tulonsiirtokoneisto voi. Tyypillisiä koneistopuoleen liittyviä, juuri nyt aivan aiheellisesti agendalla olevia suuria kysymyksiä ovat sosiaaliturvan rahoitus, vanhus- ja terveydenhuollon turvaaminen ja terveydenhuoltojärjestelmämme tila. Sivuuatan ne kuitenkin tässä ennen muuta sen vuoksi, että yhteiskunnallinen keskustelu kulkee juuri näissä.

Suomalaisten hyvinvointiin liittyviä suuria sosiaalisia huolia näen kolme. Ne ovat laman pitkä varjo, yhteiskuntamme alueellinen erilaistuminen ja eriarvoistuminen sekä vakavat merkit lasten ja nuorten pahoinvoinnista. Koska valtioneuvosto antaa aivan lähiaikoina eduskunnalle lapsipoliittisen selonteon ja poliittisella puolella on asiasta uumoiltavissa vilkas keskustelu, jätän tämän ongelman käsittelyn tässä.

Huomioni kiinnitänkin kahteen jäljelle jäävään asianippuun, aluepolitiikkaan ja syrjäytymisuhkaan.

Eikö näitä kysymyksiä sitten oteta asian vaatimalla vakavuudella? Yhtenä indikaattorina yhteiskunnallisten kysymysten vakavasta analyysistä voi pitää niiden saattamista pääministerin johtaman talousneuvoston asialistalle. Tavallaan tämä ehto on täytetty molempien asioiden kohdalla. Talousneuvoston asettama asiantuntijaryhmä esitteli perusteellisen analyysinsä aluekehityksestä syksyllä 2000. Vuotta myöhemmin talousneuvoston toinen asiantuntijaryhmä julkisti raporttinsa suomalaisesta köyhyydestä, tuloeroista ja työmarkkinoilta syrjäytymisestä. Kumpikin paperi oli varsin korkeatasoinen ja kattava synteesi näitä asioita koskevasta tiedosta. Talousneuvoston ryhmien tapaan raportit olivat hyvin pidättyviä politiikkasuositusten suhteen. Tarkoitus onkin ollut tarjota mahdollisimman hyvä tietoperusta korkean tason poliittiselle analyysille ja orientaatiolle.

Talousneuvoston panostukset kahdessa ison luokan sosiaalisessa huoleessa eivät herättäneet poliittisia intohimoja. Synteettinen tieto sinänsä ei myöskään käynnistänyt erityistä mediakeskustelua.

Alueellisten erojen kasvuun hallitus vastasi viime syksynä laajalla aluekeskusohjelmallaan. Käsitakseni mukaan tällä ohjelmalla on ennen muuta psykologista merkitystä. Maaseudun autioitumiseen se ei vaikuta, sen sijaan se voi pitää muuttoaikaisessa olevaa väkeä alueilla. Neljän kasvukeskuksen sijasta yritetään elvyttää kenties kolmenkymmenen keskuksen verkosto. Oma tee-

sini on kuitenkin se, että maaseudun ja Sisä-Suomen kehityksessä piilee vähäinen siemen politiikan legitimitettiin horjumiselle. Sellaisessa elinympäristössä, jossa kehitys yksiselitteisesti on taantuvaa, usko keskusvallan hyvään tahtoon on koetuksella. Näin siitä huolimatta, että valistuneet ihmiset toki tajuavat politiikan rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa niin ihmisten muuttoaikeisiin kuin yritysten sijoituspäätöksiinkin. Toinen teesini koskee alistumista, resignaatiota. Alueellisesta keskittymiskehityksestä ei tahdo enää syntyä merkittävää keskustelua. Avoin talous, globalisaatio ja keskittymisen kiistattomat tehokkuusedut ovat musertavia pakkoja. Niiden edessä lusikka on otettava kauniiseen käteen.

Entä mitä kuuluu laman pitkän varjon hoidolle? Mainitsemani talousneuvoston asiantuntijaryhmä laski viileästi, että jonkinasteinen syrjäytymisen riski varjostaa noin 250 000 suomalaisen elämän perspektiiviä. Sekaan mahtuu pitkäaikaistyöttömiä, leipäjonoissa seisovia, mielenterveysongelmaisia ja nuoria, jotka ovat jääneet työmarkkinoiden ovien taakse. Talousneuvoston ryhmää näkyvämmiin keskusteluun puuttui Suomen Akatemian lama-projektin kokoava loppuraportti. Tältä osin keskustelu juuttui kuitenkin kysymykseen siitä, oliko 1990-luvun vaaran vuosien talouspolitiikka liian rankkaa ja ihmisiä uhraavaa. Paljoa pitemmälle ei päästy.

Hallituksen harjoittaman politiikan saralla voidaan osoittaa ainakin kolme toimenpidettä tai suunnitelmaa syrjäytymisen torjumiseksi.

Kesällä 2001 valmisteltiin Suomen historian ensimmäinen kokoava syrjäytymisen vastainen toimintaohjelma, ”inklusionappi”. Aloite tällaiseen suunnitelmaan tuli EU:n omaksumasta avoimen koordinaation menetelmästä, jota sovellettiin jäsenvaltioiden inklusiopolitiikkaan eräänlaisena vertaisarviointina. Keskustelu kotimaassa tästä suunnitelmasta oli varsin laimeata. Vähäisiä intohimoja esiintyi virkamiespiireissä, kun havaittiin, että komission virkamiehet ryhmittivät Suomen samaan kategoriaan Portugalin kanssa politiikan joidenkin ominaispiirteiden osalta.

Toinen profiilin nosto tapahtui ns. aktiivin sosiaalipolitiikan nimissä vuosina 2000–2001. Vilkkään keskustelun siivittämänä säädettiin laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Ajatus siinä on katkaista sosiaaliturvairippuvuutta ja saattaa pitkäaikaistyöttömät, eräissä tapauksissa myös lyhytaikaistyöttömät, kuntoutukseen. Uusi laki tuli voimaan viime syksynä ja uuden menettelyn käynnistyttyä yhteiskunnallinen intressi asiaan laimeni. Asia siirtyi kuntien ja työvoimatoimistojen hoidettavaksi. Silmiinpistävää tässä uudistuksessa on kuitenkin sen hidas eteneminen. Vain murto-osa aktivoinnin ja kuntoutuksen piiriin kuuluvista työttömistä on päässyt tai joutunut, jos niin haluamme sanoa, uuden aktivoivan politiikan piiriin.

Kolmas erityinen ulostulo syrjäytymisen tematiikassa oli hallituspuolueiden eduskuntaryhmien puheenjohtajien kesällä 2001 tekemä sopimus eräistä erityisistä hyvinvointipoliittisista pannotuksista. Paketti sisälsi erityisiä budjettisatsauksia joidenkin haavoittuvien ryhmien huoltoon sekä kuntien valtionosuuksiin. Niiden vaikutuksia on vaikeata arvioida, mutta ne voidaan nähdä merkkeinä erityisestä huolesta syrjäytymiskehityksen äärellä.

Istuva hallitus on ymmärrettävästi sidottu ohjelmaansa samoin kuin pitemmän aikavälin budjettikehyksiin. Vakaa kehitys edellyttää pysyttämistä sovitulla linjalla, jolloin myös veroasteeseen kohdistuvat paineet voidaan ainakin menopuolen osalta pitää kurissa. Merkittäviin poikkeamiin tarvitaan lähes kriisitietoisuutta. Tällainen tietoisuus on lähellä terveydenhuollon ns. pelastusoperaatiota hahmotettaessa. Vastaavaa kriisikehitystä ei sen sijaan yleisesti nähdä alueellisessa kehityksessä enempää kuin syrjäytymistendensseissäkään. Tietoa siitä, missä ollaan menossa, on tarjolla.

MATTI HEIKKILÄ